

Топоними от района на село Коноп (Кулфаллар), област Търговище

Хасан Якуб Хасан

Toponyms in the vicinity of village of Konop (Kulfallar), region of Targovishte: This work presents research about a derivation of local names (names of places) in the vicinity of village of Konop. From all of the microtoponyms the author has selected a little part, which is presented in. During the derivation research of the names, they are considered as independent lexical units in different lexical sources (basic word stocks). In lingual aspect firstly are presented the words in their dialectal forms after in the literary (standart) forms. In the expos the language analysis is corroborated of geographical and historical information, that gives better findings.

Key words: toponym, country, field research, derivation, linguistic study, analysis, microtoponym., dialectal forms

Терминът „топонимия“ произлиза от гръцки „топос“ - място и „онома“¹- име, със значения:

- а/ съвкупност от географските названия, местните имена на дадена територия;
- б/ дял от ономастиката, наука изучаваща топонимите, т.е географските имена.

Даването на имена на местности е било народно творчество, освен в случаите когато топонимите са създавани или трансформирани с декрети на властта.

Основната цел на настоящия труд е да бъдат събрани, записани и изследвани местни имена (микротопоними) от района на село Коноп, област Търговище които, подобно на другите елементи на народното творчество, заслужават да бъдат запазени и изследвани. Направен е опит да се покаже, че има определени географски аспекти при изучаване на топонимите

За постигане на тази цел са поставени няколко задачи:

1. Събиране на исторически сведения за местностите - от информатори или писмени източници.
2. Географско (теренно) проучване за по-добър резултат при последващия анализ.
3. Езиков анализ и опит за обяснение на произхода.
4. Опит за обща характеристика на някои особености на отделни топоними.

Село Коноп до 1934 година се нарича Кулфаллар. Според административното деление на страната сега селото се намира в община Антоново, област Търговище, но през различни исторически периоди то се числи към различни общини.

Освобождението го заварва с турско население, но през 1881 година цялото население се изселва в Турция. След 10 години в селото идват преселници от селата Паламарца и Глогинка (община Попово) и от съседните села Китино и Моравка. През 1900 г. населението е 119 турци и двама българи.

В землището на селото са намерени останки от поселищен живот от римско време I-III век, ранната византийска епоха V-VI век, Второто българско царство XII-XIV век [2]. Намерени са останки от керамика, земеделски сечива, части от оръжие (върхове на копия и стрели) и други артефакти.

По-долу в изложението са представени виждания, опити за обяснения на произхода на някои произволно избрани топоними, в първо проучване за района на селото, и накрая за всеки топоним свободна негова интерпретация на български.

Юуртлук [yu'rtluk] - обработваема земя (ниви), граничеща със застроената част на селото на запад и северозапад от него, между Караорман уолу и Дерин уол. Според местни разкази тук са били заварени останки от постройките на изселниците от 1881 година. Юуртлук произхожда от турското yurt (йурт - край, родина) и наставката -luk; yurtluk-(имение, земя)-топоним, срещан и в други райони на

страната, но с различни окончания. В свободен превод на български може да се предаде като „*Старо селище*”.

Мезарлък съртъ [Mezarlık sirtı] - обработваема земя (ниви) на по-високо място (гърбище) на юг от селото, между него и село Моравка. Там е имало голямо старо гробище, някога ползвано от двете села, което е било разрушено при национализацията на земята. Поради това, че почвата е сравнително добра земята е била усвоена за стопански нужди при процеса на коопериране въпреки определеното несъгласие и неучастие на местното население. От турски произход е съществителното mezarlık (мезарлък - гробище), sirt (сърт - гръб, хребет) – „*Височината с гробището*”.

Дерин йол [Deri'n yol] - черен път, който води към река Черни Лом, излиза от долната махала на селото на запад и минава в началото си между Юуртлук и Дикили таш. Топонимът е възникнал вероятно поради това, че пътят в някои части е удълбан от ерозията на временно течащите водни потоци и с относителната си височина е под нивото на терена отстрани. Разказва се, че на този път са се отваряли 40 порти, когато селището е било на Юуртлука. От турски произход е derin (дерин – дълбок), yol (йол - път), т.е. „*Дълбокият път*”.

Ювез йанъ [Ü'vez yanı] - обработваема площ, намираща се отвъд река Черни Лом след Коджа мера в началото на местността Куру аачлък близо до Миткунун чайъръ - по черния път за селата Долна и Горна Кабда, където е растяла голяма оскруша, (оскрушата се срещат рядко в землището на селото) . Дървото е служило като определяща точка (знаково място) , ориентир в този район и по пътя между селата. Топоним с турски произход üvez (ювез - оскруша-Pirus sorbus); yan-ı (йан-ъ - страна, фланг, посока) - в случая дума, която се ползва и за да се визира по-обширна местност около или в близост до обекта, показван от първата дума на словосъчетанието, а – ı (-ъ) е окончание за принадлежност. Поради това, че в българската азбука липсва буквата ü-предаваме я с “ю”. На български името може да се означи като „*При оскрушата*”.

Таштекеleme [Taştekeleme] - оголени скали по десния долинен склон на река Черни Лом, над които има терени с изветрително-денудационни процеси по скалите. Няма местна информация за произхода. От турски произход с литературна форма Taştekerleme - от taş (таш – камък) ; tekerleme (текерлеме - действието търкаляне) - в случая място, откъдето се търкалят скални късове, поради денудационно-гравитационни процеси. При разчленяване Taş tekerleme може да има и значение в смисъл „не търкаляй камък”. Вероятно топонимът е образуван, за да се отбележи място, откъдето е възможно да се затъркалят скални късове поради денудационно-гравитационни процеси, които, падайки близо до речното легло, биха причинили наранявания или фатален край. Българската интерпретация може да бъде „*Срутището*”.

Солак дермен йанъ [Solak dermen yanı] - местност по десния бряг на Черни Лом на запад от Кърък чайър под Коджа мера, където е имало воденица (разрушена след национализацията), на която водното колело се е въртяло наляво. Произход: турски – solak (соллак – левак), dermen (дермен – мелница, в случая воденица); yan (йанъ - страна, посока), -ı (-ъ) е окончание за принадлежност. Литературната форма е değirmen. Понеже воденицата отдавна не съществува, към първичния знаков топоним се поставя думата „йанъ” в по-широк смисъл „мястото при”. За думата воденица не се ползва „су дермени”, а обобщаващото название „дермен” - мелница Обикновено водениците се назовават по имената на притежателите си или по-рядко по определящ признак, в случая „Солак дермен” - в смисъл на български „*Местността при воденицата левак*”.

Сътма мешеси [sitma' meşesi]; делик меше [deli'k meşe] - дъб до малък ляв приток на река Черни Лом, до черния път между селата Коноп, Моравка и Китино. Преди около 30 години той е унищожен. Думата не се използва само за определяне

на единичното дърво, а като определящо име за местността около дъба. Произход: от турската дума *sitma* (сътма – треска); *meşe* (меше – дъб), *-si* (си) - окончание за принадлежност. Топонимът на български може да се предаде като „Трескавият дъб“, „Пробитият дъб“.

Интересен феномен е, че обектът „сътма мешеси“ има второ име по пряк признак *delik* (делик) *meşe*, „делик“ - отвор, дупка или дъб с дупка (с отвор), който по-рядко се ползва. Вярвало се е, че който мине през дупката на дъба няма да се разболе от треска.

Олам(н)бърджък [Ola'm(n)birçik] - чешма, която се намира в непосредствена близост до селото, на изток под първите къщи на горната махала, покрай черен път за Ески екинлик. Това е име на чешма, над която е растяла голяма липа. И сега до нея расте липово дърво. Разказва се, че в началото, в първото десетилетие на двадесети век, е имало само извор, около който един от заселниците е направил малко плетче от липови клонки. Чешмата се ползва за водопой на животните от горната махала на селото и за питейна вода през сушави години. Произход: от турски *Olam(n)birçik* - умалителна форма поради окончанието *-çik* на *olambir* (оламбър – липа - диалектна форма). На литературен турски думата липа е *ihlamur* (ъхламур), на български топонимът се предава като „Липичката“.

При тази дума има преминаване на звука **м** в **н** при свободно произнасяне от местните хора, носители на езика, могат да се чуят и двете форми. Името се използва самостоятелно, без да участва в словосъчетания с „чешме“ от рода на „Таш чешме“.

Козлук [Ko'zluk] - площи със значителен наклон към реката по десния бряг на Черни Лом - преди обработваеми, сега се използват като пасища. След пресичане на реката в района на Ситуршопун дермени през Козлук минава черен път за Боге, с който в едната си част тя граничи. Произход: турски - *Kozluk-koz* (коз - орех); наставката *-luk* (-лук показва място, където се намира това, което е показано в корена, в случая: орехи), на български *Орешака*. Местност, където вероятно са растели орехови дървета. Няма спомен, там да е имало орехови дървета и в най-възрастното население.

Кърък чайър [Kip'k çayır] - крайречна ливада по левия и десния бряг на река Черни Лом, по която растат диви круши, повечето вече застаряващи. През нея минава черен път за селата Долна и Горна Кабда. Използва се само за пладнуване на добитъка на селото. Разказва се, че точно тук някакви хора преселници били ограбени и убити. Няма ясен спомен за техния произход и време на събитието. Произход: турски - *Kipik çayır* от *kipik* (кърък – счупен), *çayır* (чайър - ливада). Думата *kipik* е форма на глагола *kipmak* (кърмак - счупвам, а в преносен смисъл означава и убивам, унищожавам). Кърък чайър е алувиална ливада по двата бряга на Черни Лом. Реката я разполовява на две при един свой завой, т.е. „счупва“я. Възможно е и на тази база да е и произходът на топонима с български аналог „Счулената (разполовената) ливада“.

Джевиз ендее [Cevi'z endee] - дол, започващ от южните части на нивите на местността Боге и стига до река Черни Лом при местността Колинин дермени. По дъното му тече поток, който събира водите си от чешми и атмосферни валежи и се влива в река Черни лом. Склоновете на дола са обрасли с дървесна растителност, вероятно някога и с орехи, сега се срещат рядко единични екземпляри. Произход: от турски – *Ceviz* (джевиз – орех), *endee* (ендее от: *enek* – изкоп, ров, яма). На литературен турски думата е *hendek* [хендек], от арабската дума *handek* [хандек]. Българската интерпретация може да бъде „Орехов дол“.

Каравелинин оджаа [Kara'veli'nin oca'a] - крайречна земя с алувиален произход по десния бряг на река Черни Лом. Намира се южно под пасището Коджа мера. Обработваема площ, била използвана за зеленчукови градини и за разсадник на тютюн след кооперирането на земята. Произход: турски - *Karaveli'nin oca-*

литературна форма на осаа (оджаа) е осаџи. Думата Karavelinin се разчленява така Kaга-veli-nin, където кага (черен), Veli (Вели - в случая: мъжко име), а –nin (-нин е падежно окончание). Осаа, осаџи е от основната форма осак (оджак - огнище, място на отсядане). Ясна информация за произхода не е намерена, само по косвена информация може да се предположи, че вероятно някакъв човек на име Kaга Veli (възможно е да е бил предводител, военен или цивилен) да е станувал там. На тази база идва и българското „*Бивакът на Кара (Черния) Вели*“.

Кечи кайасъ [Keçi' kayası'] - почти отвесна скала по десния долинен склон на река Черни Лом надолу по течението, далеч от селото в посока на запад към село Конак. Разказват, че в нишата под скалата някога е била направена кошара за кози. Произход: турски - от кеџи (кечи - коза) и kayası от кауа (кая - скала) и –sı (-съ е окончание за принадлежност). На български топонимът е „*Козята скала*“.

Кара орман [Ka'ra orma'n] - гора срещу селото, отвъд левия приток Karadili deresi (Карадъллъ дереси) на Черни Лом, след това достигаща левите брегове на самата река. Растителността е главно габър, дъб, а в по-високата част бук. Произход: турски - кага (кара - черен) и orman (орман - гора, лес). Името вероятно е много старо и означава *черна гора*. Причина за формирането му може да бъде и това, че поради гъстия листак на широколистните дървета не достига достатъчна светлина и е леко затъмнено. Това е един универсален топоним, който се среща и на други места в нашата страна на турски. За гора в селото има три думи с отделни форми и значения: най-употребяваната дума е daa (даа - с литературна форма dağ) с речниково значение планина, но с общото значение гора без намек за релефна особеност на терена (в смисъл на планина). Втората дума е kogu (кору - стопанисвана гора със собственици); а последната orman (орман - гора, лес по-голяма по площ). В селото думата orman (орман) се употребява само за Кара орман - на български „*Черна гора*“.

Дикили таш [Dikili' taş] - обработваема площ (ниви) непосредствено след застроена площ на селото на северозапад. Граничи с Дерин йол и Кору. Може да се направи връзка с Побитите камъни (Дикили таш), но се разказва, че там е стърчал един побит надгробен камък останал от времето, когато са започнали да погребват хората от селото (първите преселници след 1881 година) в местността. Тогава там е била погребана млада девойка, но поради това, че земеровни животни са ровели по гробовете я препогребали в новото тогава, но и сега действащото гробище. Произход: турски – dikili (дикили - побит, изправен), taş (таш - камък). Българската интерпретация може да бъде „*Побит (изправен) камък*“.

Джевизлик [Cevizlik] - обработваеми площи между селото и Кара орман. Там са растели и сега растат все по-намаляващи на брой орехови дървета. Даже някои от тях са имали/имат собствени имена и се идентифицират като Каръмджалъ джевиз, Чатал джевиз, Кюочук джевиз. Произход: турски – seviz (джевиз - орех) и –lik (-лик наставка, за място където се намира обектът посочен в корена). Българският аналог може да бъде „*Орешак*“.

Тънгърън чайъръ [T'ngir'in çayır] - тревиста площ (ливада) в северния край на Беджене енде, между обработваемите земи Куру аачлък и Бъзалък. Има направена чешма и се ползва за водопой на стадата от домашни животни и много рядко през късия ден на годината за пладнуване предимно на овце. Произход: турски от tngir (тънгър – безпаричен, празен, звук от падащ метален предмет), çayır (чайър-ливада) и -ı (-ъ е падежно окончание). Tngir (Тънгър) е прякор на собственика на ливадата от село Пресиян, община Търговище. На български името се превежда с „*Ливадата на Тънгър*“ или „*Тънгърова ливада*“.

В езиково отношение на първо място са представени думите с местното им произношение, а след това, ако имат, са посочени и литературните им форми. Самият произход на думите не е детайлизиран, а са показани като думи от съответния произход, така, както са срещнати в различни речникови извори. За

придобиване на по-описателна представа в края на текста е направен за всеки топоним свободен (без всякакъв ангажимент за прецизност) описателен превод на български език.

Изучаването на топонимите е затруднено, когато коренът е видоизменен в една или друга степен под различни езикови влияния. Затова при събирането и изучаването е обърнато внимание и на етно-конфесионалния състав на населението. Възникват случаи, при които трудно се стигна до същността на произхода на топоними поради не добро схващане на основното понятие или разглеждане на топонима в тесен лингвистичен и исторически смисъл. В такъв случай се наложи да се погледне и от географски аспект: Кърък Чаир, Таштекеleme, Мезарлък сърт и др. Географският елемент (физико или икономгеографски) от проучването се наложи и високо оценявам неговото значение при анализа. Топонимите са част от географската среда, в която се развиват езикът и историческите събития - основни елементи при изследването на топонимите.

Интересен е случаят, при който се използват два топонима за различни местности с различен звуков състав, но с едно и също значение като „Джевизлик“ и „Козлук“. Местните хора не могат да дадат обяснение за произхода на „Козлук“ и се наложи да се пристъпи към интерпретации като „куз“, „кузлук“ - отдалечени от реалното значение. Поради това, че думата *koz* (коз - орех) не се използва в селото, е вероятно топонимът да е много стар, да е възникнал преди последното заселване на селото и да е бил препредаден от населението на съседните села, имащо също достъп до местността .

Друг интересен феномен е използването на думи като знакови имена, придобиващи топонимичност с думичката *yanı*, „каръмджалъ джевиз *yanı*“, „чатал джевиз *yanı*“, „кючук джевиз *yanı*“, в които дървото се характеризира с някакъв специфичен признак, а не по собственика си както е при „Маджар аппанън джевизи“, „Гозинин джевизи“ или по вида си „алфат армъдъ“, „тикеннидже армъдъ“, както е обикновено.

При изследването се проведе и теренно проучване (природо-географско), спирайки се при необходимост на отделни компоненти. Същевременно бе взет предвид и коментарът на местни хора, свързан със социално-икономическите процеси и промени в развитието на района, който да свърже хронологичното с хронологичното.

ЛИТЕРАТУРА

- [1] Апостолов, К., Археологически паметници, находки и проучвания в Омуртагския край. – В : Град Омуртаг и Омуртагския край. Т. I. Варна, 1999, с. 50-54.
- [2] Атанасова, М. Топонимията на Горнооряховско. С., 1996.
- [3] Мутафов, В. Промени в поселищния и демографски облик на Омуртагския край в последната четвърт на XIX век. - В : Град Омуртаг и Омуртагския край. Т. I. Варна, 1999, с. 273.
- [4] Състояние и проблеми на българската ономастика. Т. 8. В. Търново, 2006.
- [5] Banguoğlu, T. Türkçenin grameri, Ankara, 1995.
- [6] Türkçe sözlük 1, 2 Türk tarih kurumu basım evi, Ankara, 1988.

За контакти:

Хасан Якуб Хасан, Н-к сектор в Дирекция "Социално подпомагане" гр.Омуртаг, тел.: 0605/4167, мобилен: 0888887292, e-mail: vipbg1@abv.bg

Докладът е рецензиран.